

OCENY I OMÓWIENIA

***Unia Europejska jako współczesny aktor stosunków międzynarodowych*, red. Jacek Knopek, Toruń 2009, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, ss. 498.**

Unia Europejska jako międzynarodowa organizacja polityczna i gospodarcza jest poddana rozległym badaniom naukowym. W dobie globalizacji stawia się pytania dotyczące wizji rozwoju życia politycznego i społeczno-gospodarczego w nowo tworzącej się rzeczywistości. W praktyce zwraca się uwagę na ujawniające się możliwości i bariery rozwoju adaptacji społeczeństwa do nowych sytuacji życiowych i zawodowych. Przywiązuje się dużą wagę do zapobiegania i przeciwdziałania ujawniającym się konfliktom i patologiom przemian. Na uwagę zasługują badania naukowe przedstawiające Unię Europejską jako współczesnego aktora stosunków międzynarodowych o czym traktuje recenzowana książka.

Unia Europejska jako współczesny aktor stosunków międzynarodowych w czterech blokach tematycznych prezentuje badane zagadnienia: część I – *Istota aktywności w środowisku ponadnarodowym*, część II – *Dylematy w zakresie aktywności na arenie międzynarodowej*, część III – *Formy aktywności na Wschodzie i Bałkanach*, część IV – *Przejawy aktywności w innych regionach świata*. W lekturę wprowadza Jacek Knopek, a prezentację kluczowych zagadnień poprzedza refleksja dyrektora Fundacji Konrada Adenauera w Polsce Stephana Raabe. We wprowadzeniu redaktor stwierdza: „Unia Europejska wywiera wpływ na relacje ponadnarodowe stając się sprawcą, kreatorem i koordynatorem stosunków międzynarodowych. Inicjator zauważa, że mimo ich dynamiki mają charakter nietrwały, przypadkowy i nieformalny, co znacznie utrudnia przewidywanie ich ewolucji, a uzasadnia podjęcie badań” (s. 16). Stephan Raabe w artykule *Pięć lat Polski w Unii Europejskiej*, stwierdza że wstąpienie Polski do struktur europejskich może okazać się balsamem łagodzącym obciążenia historyczne i konflikty międzysąsiedzkie. Być może okaże się przyczynkiem do ich zażegnania i wzajemnego pojednania na wzór Niemiec i Francji (s. 20).

W części pierwszej, opisując istotę aktywności ponadnarodowej, zamieszczono sześć studiów: 1) Janusza Ruszkowskiego, *Poziom ponadnarodowy w systemie politycznym Unii Europejskiej*; 2) Tomasza Butkiewicza, *Rozważania o Europie: w poszukiwaniu wspólnej integracji i politycznej tożsamości*; 3) Małgorzaty Myśliwiec, *Wolny Sojusz Europejski – ku redefinicji relacji centrum–peryferia*; 4) Michała Polaka, *Kontrowersje wokół procesu reformowania Unii Europejskiej na przykładzie postanowień Traktatu Lizbońskiego*; 5) Pawła Malendowicza, *Anty-systemowe ruchy polityczne w synkretycznym sprzeciwie wobec integracji europejskiej*; 6) Radosława Potorskiego, *Wpływ orzeczeń Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości na system polityczny Polski jako kraju członkowskiego Unii Europejskiej*. Powyższe studia dostarczają starannie usystematyzowanej wiedzy faktograficznej i eksplanacyjnej. Teoretyczna perspektywa badawcza wskazuje na (Multi-level governance) wielopoziomowe, a w sensie węższym (supranational governance) ponadnarodowe zarządzanie Unii Europejskiej (s. 27–28). Wskazując zarządzanie w Unii Europejskiej podnosi się zjawisko delegowania funkcji państw narodowych na poziom ponadnarodowy. W tym rozumieniu wymienia się instytucje ponadnarodowe, państwa, regiony. Dla zachowania symetrii odwołując się do przeszłości w zakresie integracji, szerszej perspektywie poznawczej poddano problem zbliżenia polsko-niemieckiego (umowa pomiędzy W. Brandtem i J. Cyrankiewiczem). Zwracając uwagę na siłę stereotypów, jak gehenna Polaków w czasie II wojny światowej czy roszczenia Niemców doświadczonych tzw. wypędzeniem (s. 61). Zajmując się istotą redefinicji relacji centrum–peryferia szuka się odpowiedzi w jakim

kierunku będą przebiegać zmiany prowadzące do redefinicji relacji centrum–peryferia na poziomie europejskim, państwowym, regionalnym. Zwraca się uwagę, że Wolny Sojusz Europejski stał się federacją partii politycznych (26.03.2004 r. przekształcił się w europejską partię polityczną s. 73). Zakłada się, że w przyszłości zostanie wzmocniona pozycja szczebla wspólnotowego, regionalnego i samorządowego, osłabnie zatem pozycja szczebla narodowego. W procesie reformowania Unii Europejskiej zauważa się obawy wielu państw przed przekazywaniem uprawnień na szczebel unijny (utrata suwerenności) co było efektem odrzucenia przez Francję i Holandię traktatu konstytucyjnego (zwanego lizbońskim s. 97). Opracowanie zawiera najważniejsze postanowienia, opinie o nim oraz charakterystykę ratyfikacji. Zwraca się uwagę na skuteczność postanowień traktatowych, która będzie zależała w znacznej mierze od przywódców państw i ich obywateli. Prezentując rozbieżności polityczne wobec integracji europejskiej wskazuje się na działania radykalnej lewicy, ruchów anarchistycznych, ruchów narodowych i słowianofilskich przeciw ekspansji cywilizacji zachodniej. W uzasadnieniu podaje się skrupulatnie zbadaną wiedzę o zjawiskach i procesach aktywności antyunijnej, najczęściej argumentując ją zagrożeniem suwerenności państwa i tożsamości narodowej. Krytykę integracji europejskiej podjęły wymienione ruchy w imię interesów klasy robotniczej, dla absolutnej wolności całej ludzkości oraz zachowania bytu narodowego. Te przeciwstawne ideowo ruchy połączyła wspólna idea kontestacji Unii Europejskiej (s. 112). Orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości ukazują rozbieżności w postrzeganiu systemu politycznego Polski przed i po wstąpieniu do struktur unijnych. Tradycyjna definicja państwa zakładała spójność trzech elementów: narodu, władzy terytorium (s. 113). Zauważa się niezależność od podmiotów trzecich. Rozwój stosunków międzynarodowych spowodował coraz częstsze dopuszczanie czynników zewnętrznych na własne systemy polityczne. Dostrzega się coraz większy wpływ Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości regulującego życie polityczne państw członkowskich zwłaszcza przy sprawowaniu kontroli nad przestrzeganiem prawa wspólnotowego przez państwa członkowskie. Podkreśla się rozstrzygnięcia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, z którego rekonstruowane są normy prawne obowiązujące w Polsce (s. 127).

Część druga książki zawiera prezentację siedmiu studiów: 1) Jacka Knopka, *Kompromis jako istota aktywności Unii Europejskiej na arenie międzynarodowej*; 2) Marcina Czyżniewskiego, *Priorytety czeskiego przewodnictwa w Unii Europejskiej*; 3) Beaty Przybylskiej-Maszner, *Operacje w obszarze Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony – dylematy dotyczące efektywności*; 4) Macieja Preusa, *Wybrane problemy kształtowania środowiska bezpieczeństwa Unii Europejskiej*; 5) Mariana Kopczewskiego, *KBWE/OBWE w Europejskim Systemie Bezpieczeństwa (system instytucjonalno-prawny)*; 6) Michała Luszczuka, *Operacje militarne Unii Europejskiej – szanse i pułapki*; 7) Andrzeja Wojtaszaka, *Radykalne ruchy społeczne a problem bezpieczeństwa w Unii Europejskiej*. Studium *Kompromis jako istota aktywności na arenie międzynarodowej* zawiera cenne informacje historyczne tłumaczące kształtowanie kompromisu europejskiego. Podnosi się znaczenie potencjału militarnego nieraz utrudniającego prowadzenie polityki globalnej. Podmiot nieposiadający sił szybkiego reagowania, jakimi dysponują mocarstwa polityczno-wojskowe czasem potrafi stosunkowo szybko i skutecznie realizować swe interesy. Dopóki liczącym arsenałem dysponują Stany Zjednoczone posiadające swe interesy na całym świecie to model prowadzonej polityki Unii Europejskiej oparty na kompromisie jest realny i zasadny (s. 143). Prezentacja czeskiego przewodnictwa w Unii Europejskiej charakteryzuje idea obrony interesów całej Unii oraz dostrzeganie problemów Europy. Zaleca się ciągłą potrzebę dyskusji, konsultacji ze środowiskami wspólnotowymi w przezwyciężaniu barier ujawnianych w nowym ładzie politycznym (s. 160–161). Rekapitułując należy dostrzec, że Czesi odwoływali się do dorobku i planów wcześniejszych prezydencji rezygnując z własnych projektów. Analizując obszar europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony wskazuje się na misje. Istotny aspekt poznania stanowi prezentacja perspektyw rozwoju operacji w obszarze Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (s. 188–189). Ukazuje się aktywność Unii na arenie międzynarodowej

dzynarodowej jako aktora globalnego. Badając środowisko bezpieczeństwa słusznie zaleca się nie koncentrowanie na rozwiązaniach dzisiejszych, lecz wybieganie myślą naprzód, dociekając czy i jak możliwe będzie wówczas kształtowanie środowiska bezpieczeństwa zgodnie z interesem Unii, w jakim otoczeniu przyjdzie Wspólnocie funkcjonować, z jakimi wyzwaniem się mierzyć (s. 203). Najpilniejszą potrzebą w zakresie działań bieżących jest wzmacnianie potęgi politycznej Unii. W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie jaki jest zakres i jakość kształtowania środowiska bezpieczeństwa przez Unię Europejską, które elementy środowiska bezpieczeństwa Unia kształtuje, a których nie kształtuje, by ostatecznie stwierdzić jakie problemy pojawiają się w tym zakresie. Zauważa się powiązanie potęgi politycznej Unii Europejskiej z postrzeganiem jej jedności, jednorodności, zdolności do sprawnego podejmowania decyzji i działań w imieniu całości (s. 189). Zauważa się, że mimo licznych deklaracji i inicjatyw Bruksela nie prowadzi też spójnej konsekwentnej i nakierowanej na osiągnięcie określonych celów polityki wschodniej. Opracowanie europejskiego bezpieczeństwa w kontekście instytucjonalno-prawnym odpowiada na pytania, ale jednocześnie zadaje następne: czy jednocząca się Europa zapanuje nad żywiołami ksenofobii i nacjonalizmu?, w jakim stopniu OBWE oddziałują na formowanie systemu bezpieczeństwa europejskiego? OBWE przyczyniła się do opracowania wizji wszechstronnego i kooperatywnego systemu bezpieczeństwa niepodzielnej Europy i wniosła liczący wkład w wypracowanie jego funkcjonalnych zasad oraz w określenie wartości mających decydujące dla niego znaczenie. OBWE była i jest niezwykle cennym komponentem przyszłego systemu bezpieczeństwa (s. 221). Zweryfikowanej wiedzy dostarcza prezentacja operacji militarnych Unii Europejskiej, które głównie miały charakter stabilizacyjny i wspierający. Fakt podjęcia powyższego wyzwania stanowi postrzeganie Unii Europejskiej jako ważnego i znaczącego aktora w dziedzinie bezpieczeństwa w skali globalnej. Operacje militarne Unii Europejskiej stanowią funkcję pochodną jej roli jako stabilizatora pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego (s. 238). Prezentując radykalne ruchy społeczne, a problem bezpieczeństwa w Unii Europejskiej zwraca się uwagę na skrajne formy ruchów radykalnych przyjmujące cechy ekstremalne, burzące obowiązujące normy społeczne i tworzące zagrożenie dla istniejącego ładu społecznego, ustroju politycznego (s. 239). Musimy mieć nadzieję, że współczesne spojrzenie ekstremistów na przemiany zachodzące w świecie, nie będzie kojarzyło się z chęcią zamachu na władzę i przejęcia kontroli nad kierunkami globalizacji (s. 250).

Część trzecia książki zawiera siedem prac: 1) Artura Staszczyka, *Rola Parlamentu w procesie kształtowania wymiaru wschodniego Europejskiej Polityki Sąsiedztwa*; 2) Małgorzaty Sikory-Gacy, *Unia Europejska–Rosja. Dylematy moldawskiej polityki*; 3) Michała M. Kosmana, *Unia Europejska wobec konfliktu rosyjsko-gruzińskiego w 2008 roku*; 4) Mirasa Daulenova, *Wybrane problemy prawne stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej z państwami Azji Środkowej*; 5) Tomasza Grobli, *Unia Europejska a Chiny – ewolucja w relacjach na arenie międzynarodowej czy pasywne partnerstwo?*; 6) Dariusza Wybranowskiego, *Unia Europejska i jej instytucje jako narzędzia wspierania procesu demokratyzacji w wybranych krajach Bałkanów Zachodnich*; 7) Krzysztofa Koźbiała, *Unia Europejska jako czynnik stabilizacyjny na Bałkanach. Stan obecny i wyzwania na przyszłość*. Oceniając rolę Parlamentu Europejskiego w kształtowaniu polityki Unii Europejskiej wobec wschodnioeuropejskich krajów partnerskich można przyjąć założenie, że organ ten jest pełnoprawnym podmiotem odpowiadającym za kształt wspólnotowego porządku prawnego, jednak w odniesieniu do Polityki Sąsiedztwa ma rolę opiniotwórczą i konsultacyjną. Pozwala mu to wpływać na decyzje Rady UE, która w odniesieniu do polityki wschodniej uwzględnia wiele jego postulatów (s. 271). Mołdawską politykę paraliżuje zapaść ekonomiczna, destabilizacja polityczna, rosyjskie sankcje ekonomiczne, zaś droga w kierunku Rosji hamuje rozwój demokracji. Kolejnym dylematem jest nieudolność elit politycznych (s. 285). Unia Europejska na kilka miesięcy po konflikcie wykazywała aktywność dyplomatyczną, potwierdzając niepodzielność terytorialną Gruzji i jej udział w Partnerstwie Wschodnim. Unia okazała się animatorem działań na rzecz rozejmu, w regionie konfliktu dopro-

wadzając do wygaszenia najostrejszej fazy konfliktu pomiędzy 7 a 12 sierpnia. Problemy prawne stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej z państwami Azji Środkowej są głównie związane z PCA. Doświadczenia współpracy Unii Europejskiej z państwami Azji Środkowej wskazują na brak jedności stron w stosunku do dalszej liberalizacji handlu w ramach PCA. Wskazuje się, że Kazachstan zaproponował Komisji Europejskiej zawarcie umowy o zaawansowanym partnerstwie (s. 319). Stosunki pomiędzy Pekinem a Brukselą stanowią obecnie o niewystarczającym tempie zmian we wzajemnych relacjach tak gospodarczych, jak i politycznych. Nadzieję pokłada się w szczycie Unia Europejska-Chiny. Bałkany zachodnie to region odległy demokracji. Bruksela jednak obserwuje i śledzi co się tam dzieje. Poza przyjęciem w najbliższej przyszłości do UE Chorwacji z uwagi na bardzo złożony proces demokratyzacji krajów postjugosłowiańskich należy spodziewać się przerwy w rozszerzaniu struktur europejskich. „Przyszłość Bałkanów Zachodnich leży w Unii Europejskiej” (s. 382). Starannie opracowane studia w części siódmej dostarczają wiedzy analitycznej i zawierają usystematyzowaną wiedzę fakto-graficzną.

Część czwarta zawiera sześć opracowań, tj.: 1) Marka Rewizorskiego, *Członkostwo, przesłanki polityki oraz cele Unii Europejskiej wobec WTO*; 2) Karoliny Gawron, *CEFTA jako organizacja ułatwiająca integrację z Unią Europejską*; 3) Marii Ewy Szatlach, *Ewolucja programów pomocowych Unii Europejskiej dla krajów rozwijających się*; 4) Joanny Modrzyńskiej, *Stan i perspektywy wykorzystania X edycji Europejskiego Funduszu Rozwoju jako instrumentu istotnego dla rozwoju państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku*; 5) Andrzeja Wojtaszaka i Eweliny Ziomek, *Koncepcja Śródziemnomorza Unii Europejskiej a państwa Maghrebu*; 6) Michała Drgasa, *Negocjacje akcesyjne Polski z Unią Europejską w obszarze polityki regionalnej i koordynacji instrumentów strukturalnych*. Wszystkie teksty charakteryzuje staranność, osadzenie w materiałach źródłowych i literaturze przedmiotu. Unia Europejska w WTO stara się osiągnąć określone cele dąży do liberalizacji handlu usługami, wprowadzenia ułatwień w handlu, a także usprawnia funkcjonowanie Światowej Organizacji Handlu jako instytucji (s. 401–402). CEFTA ma na celu stworzenie na obszarze krajów Bałkanów Zachodnich strefy wolnego handlu do 31.12.2010 r. oraz przybliżenie ich do uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej. Zwraca się uwagę, że rozwój „małej integracji” uwarunkowany jest nie tylko przez korzyści ekonomiczne, lecz przede wszystkim przez wolę polityczną (s. 424). Pomoc dla krajów rozwijających się pozostaje jedną z najważniejszych idei naszych czasów. Porozumienia Wspólnot Europejskich z krajami Azji, Karaibów i Pacyfiku (AKP) są najstarszą formą polityki rozwojowej. Wskazuje się zalecenia Komitetu Pomocy Rozwojowej (DAC) tj. zwiększenie polityki spójności z krajami najbardziej ubogimi i wzmocnienie wewnętrznej koordynacji działań państw członkowskich oraz bardziej koherentnych ram dla dialogu politycznego pomiędzy państwami członkowskimi Unii i przedstawicielami krajów otrzymujących bądź ubiegających się o pomoc (s. 442). Zauważa się, że X edycja Europejskiego Funduszu Rozwoju ze względu na nowoczesne zapisy stanowi idealny instrument na miarę XXI wieku. Pomoc ta jest kompleksowa i pozwala na skuteczną mobilizację państw AKP (s. 461). Jest kluczem dla zapewnienia lepszego jutra milionom mieszkańców krajów Afryki, Karaibów i Pacyfiku. Wskazuje się na wyzwania współczesnego świata, zwłaszcza kwestia bezpieczeństwa sprawiają, że obszary peryferyjne, nie związane bezpośrednio z centrum, mogą w znaczący sposób wpłynąć na aspekty gospodarcze i militarne w określonych obszarach świata. Dostępuje się, że przyszłość współpracy z Regionem Śródziemnomorza, w tym również subregionem Maghrebu jest trudna do przewidzenia i w dużym stopniu zależy od ewolucji samej Unii Europejskiej. Wskazuje się, że w wyniku pozytywnego zakończenia negocjacji Polska oprócz członkostwa w UE, zyskała możliwość czerpania korzyści z napływu europejskiej pomocy w ramach polityki regionalnej, która mogła odtąd zostać przeznaczona na dofinansowanie i rozwój dotychczas zaniedbywanych obszarów, jak infrastruktura transportowa i ochrona środowiska oraz kwestie społeczne (s. 497). Wskazuje się na raporty Komisji dotyczące monitorowania i kontroli, niezbędnych do zapewnienia należytego i skutecznego wy-

korzystania pomocy z funduszy strukturalnych. Zaznacza się, że reformy w obrębie struktur i mechanizmów w tym obszarze są nieustanne, a Komisja swoje uwagi zgłasza do wszystkich państw członkowskich (s. 498).

Książka zawiera udaną próbę komplementarnej analizy Unii Europejskiej jako współczesnego aktora stosunków międzynarodowych. Opracowania prezentują rzeczywistość instytucjonalną i polityczno-prawną. Wiele do zrobienia pozostaje w zakresie opracowań badawczych w kwestiach: życia kulturalnego, postaw, zachowań, aspiracji obywatelskich, wartości i kultury politycznej. Prezentowana książka w istotnej mierze poszerza wiedzę o roli Unii Europejskiej na arenie międzynarodowej. Wskazuje się na Unię jako znaczący podmiot w generowaniu ładu międzynarodowego. Dostrzega się Unię Europejską w procesie globalizacyjnym, w którym główną siłą napędową stanowi postęp naukowo-techniczny oraz promowane zasady liberalnej gospodarki rynkowej. Zaprezentowane w książce studia dowodzą, że UE w coraz większym stopniu wywiera wpływ na relacje ponadnarodowe, stając się jednocześnie kreatorem, koordynatorem oraz sprawcą stosunków międzynarodowych. Jej istota, potencjał oraz zaangażowanie w sprawy polityczne, gospodarcze i społeczne powoduje, że instytucja ta jest wiodącym aktorem środowiska międzynarodowego. Jest to praca rzetelna, oryginalna i dobrze udokumentowana materiałami źródłowymi. Zawarte w niej sądy nie są formułowane arbitralnie, a redaktor jest otwarty na argumenty badaczy. Książka może być wykorzystana w szkołach i na uczelniach, a także stanowi oryginalną lekturę dla wszystkich zainteresowanych tematyką europeistyki i stosunków międzynarodowych.

MAREK MOLIŃSKI

Piła

Pakiet klimatyczno-energetyczny. Analityczna ocena propozycji Komisji Europejskiej, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Departament Polityki Integracyjnej, Warszawa 2008, ss. 553.

Problematyka zarówno bezpieczeństwa energetycznego, w tym możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii, jak i redukcji emisji gazów cieplarnianych, stanowi jeden z kluczowych elementów politycznej agendy w ramach Unii Europejskiej. Jej znaczenie potwierdza m.in. przyjęcie przez Komisję Europejską w styczniu 2008 roku pakietu klimatyczno-energetycznego, w którym znalazły się propozycje ustanowienia instrumentów służących realizacji celów przyjętych przez Radę Europejską w marcu 2007 roku. Ich osiągnięcie miało, w zamierzeniu, stać się motorem postępu w negocjacjach dotyczących globalnego porozumienia w sprawie ograniczenia emisji po roku 2012.

Omawiana publikacja stanowi ocenę propozycji Komisji Europejskiej. Bez niej, a przede wszystkim bez wnikliwego rozpatrzenia postulatów zgłaszanych w trakcie rozmów, jak to zostało podkreślone w *Słowie wstępnym*, nie byłby możliwy aktywny, zwieńczony sukcesem udział polskiego rządu w tych negocjacjach. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej zdecydował o konieczności zaangażowania ekspertów zewnętrznych, których zadaniem było wspieranie administracji przez przygotowywanie opracowań analitycznych dotyczących poszczególnych elementów pakietu klimatyczno-energetycznego.

Pierwszym zagadnieniem przedstawionym w publikacji jest wybór właściwej podstawy prawnej aktów wspólnotowego prawa wtórnego, przy czym C. Mik w sposób szczególnie uwzględnił projekty aktów należących do pakietu klimatyczno-energetycznego. Celem analizy jest w tym przypadku m.in. dokonanie oceny zaproponowanej przez Komisję Europejską podstawy prawnej w projektach legislacyjnych wchodzących w skład pakietu klimatyczno-energe-

tycznego. Autor podkreśla, iż projekty regulacji często łączą różne aspekty przedmiotowe, objęte odrębnymi normami kompetencyjnymi. Rodzi to konflikty między instytucjami, między państwami członkowskimi a instytucjami, jak również między jednostkami a instytucjami. Kończą się one niejednokrotnie w Sądzie Pierwszej Instancji lub Europejskim Trybunale Sprawiedliwości. Ani traktaty założycielskie, ani akty prawa wspólnotowego pochodnego nie określają zasad i kryteriów wyboru podstaw prawnych. Nie przesądzają, czy dany akt ma być oparty na jednej, dwu lub większej liczbie podstaw prawnych. Pewne reguły w tej kwestii przynosi jednak orzecznictwo, zwłaszcza Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, który uznał, iż wybór określonej podstawy prawnej nie może być wynikiem subiektywnego przekonania instytucji projektującej go lub uchwalającej co do zamierzonego celu tego aktu. Podstawa prawna nie może także być uzależniona od woli określonej instytucji włączenia się w większym zakresie, niż przewidują to traktaty, w uchwalanie aktu. Decydować mają czynniki obiektywne, jak cel i treść aktu. Z zagadnieniem tym wiąże się analiza projektów legislacyjnych składających się na pakiet klimatyczno-energetyczny.

Jako drugi z problemów, poruszono kwestię gospodarczych i technicznych skutków wprowadzenia w sektorze energetycznym systemu aukcyjnego dla emisji dwutlenku węgla. Działanie to wiąże się z bezpieczeństwem dostaw energii elektrycznej ze źródeł krajowych, ograniczeniami sieciowymi wynikającymi ze zwiększenia międzysystemowego przesyłu energii elektrycznej i sytuacją przedsiębiorstw energetycznych na rynku. W ocenie Krzysztofa Żmijewskiego, najważniejsze zagrożenia dla Polski dotyczą wykupienia całości uprawnień z aukcji przez słabo nawęglone i silne gospodarki; spekulacyjnego wykupu uprawnień przez międzynarodowe instytucje finansowe i fundusze inwestycyjne; wywindowania cen praw do emisji na poziom ponad 100 euro za tonę CO₂, co w konsekwencji może wywołać kryzys ekonomiczny w co najmniej części państw europejskich.

Kolejną z omawianych kwestii jest obecność tzw. *windfall profits* w sektorze elektroenergetycznym w Polsce oraz ocena możliwości zastosowania mechanizmów zapobiegawczych. Sam termin *windfall profits* oznacza wzrost zysków oraz cen energii nieadekwatny do faktycznych kosztów wynikających z konieczności modernizacji infrastruktury w celu redukcji emisji dwutlenku węgla do atmosfery. Innymi słowy, jest to przeniesiony w cenę energii koszt alternatywny emisji CO₂. Zjawisko to związane jest z bezpłatną alokacją uprawnień do emisji dwutlenku węgla (*EU Allowances – EUAs*) w unijnym Systemie Handlu Uprawnieniami do Emisji (*EU ETS*). Jak stwierdzają autorzy opracowania, analiza średnich wartości dla sektora elektrowni w latach 2004–2008 wskazuje na brak związku między ceną zbytu energii elektrycznej i poziomem zyskowności sprzedaży energii elektrycznej a ceną uprawnień emisyjnych, co stanowi podstawę do konstatacji, iż indukowane darmową alokacją uprawnień zjawisko *windfall profits* jeszcze w Polsce nie wystąpiło. Niemniej, zmiany zachowań na rynku producentów energii elektrycznej, w tym zmiany cen energii elektrycznej na Towarowej Giełdzie Energii, mogą wskazywać na jego początki. Wielość czynników występujących w tym samym czasie nie pozwala jednak na potwierdzenie tego w sposób jednoznaczny.

Szczegółowej analizie poddano także relokację źródeł energii elektrycznej dla polskiego systemu elektroenergetycznego oraz przenoszenie zakładów z sektorów produkujących cement, stal, szkło oraz aluminium poza granice RP i UE na skutek pojawiania się nowych przeszkód dla przedsiębiorców. Dokonano oceny proponowanych mechanizmów zapobiegania temu zjawisku. Autorzy zakładają, iż wprowadzenie systemu aukcji będzie niosło z sobą zagrożenie transferu aktywności przedsiębiorstw obciążonych koniecznością zakupu uprawnień do emisji do państw, które takich obciążeń nie wprowadzają. W przypadku energetyki może również nastąpić przeniesienie produkcji do tych państw członkowskich UE, w których niski jest udział kopalnych surowców w energetyce. Relokacja poza UE spowodowałaby swoisty „przeciek” emisji dwutlenku węgla (ang. *carbon leakage*). Aukcje prowadziłyby do poprawienia pozycji konkurencyjnej na wspólnym rynku przedsiębiorstw energetycznych mających lepszą strukturę emi-

syjną. Te dwa zjawiska składają się na problem relokacji źródeł energii, który w szczególności dotyczy opartej na węglu polskiej energetyki. Jako najbardziej prawdopodobny scenariusz wskazuje się import energii elektrycznej z Litwy i Ukrainy, z elektrowni jądrowych Ignalina i Chmielnicka oraz elektrowni wodnych.

Końcowy element analizy stanowi ocena możliwości wykorzystania przez Polskę czternaściprocentowego wzrostu emisji gazów cieplarnianych do roku 2020 w sektorach, które nie zostały objęte systemem EU ETS. Bolesław Jankowski, uwzględniając bazowy i umiarkowany scenariusz makroekonomiczny, przedstawia prognozę popytu na energię w sektorach non ETS oraz emisji dwutlenku węgla z procesów produkcyjnych i pozostałych źródeł (produkty mineralne, przemysł chemiczny, produkcja metali, inne).

W omawianej publikacji zaprezentowano szerokie spektrum zagadnień, szczególną uwagę poświęcając jednak przeanalizowaniu wpływu pakietu na strukturę zaopatrzenia Polski w energię oraz bezpieczeństwa energetycznego, redukcji emisji dwutlenku węgla, wpływu pakietu na konkurencyjność branż energochłonnych oraz samego sektora elektroenergetycznego. Szczegółowej analizie poddano także metody alokacji uprawnień do emisji.

MARTA ZOBENIAK

Poznań

***Misje cywilne Unii Europejskiej*, red. Beata Przybylska-Maszner,
Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2010, ss. 312.**

Publikacja pt. *Misje cywilne Unii Europejskiej*, została wydana pod redakcją Beaty Przybylskiej-Maszner, przez Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. Dotyka szerokiego i istotnego współcześnie obszaru działań zewnętrznych UE, w ramach tzw. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. We wprowadzeniu do książki, stwierdzone zostało nawet, że owo „zaangażowanie operacyjne jest najważniejszym przejawem skuteczności Unii na arenie międzynarodowej”¹. Sama praca została podzielona na siedem zróżnicowanych tematycznie rozdziałów, skupiających w sobie artykuły aż szesnastu autorów. Indywidualne podejście każdego z autorów do problematyki z zakresu misji cywilnych UE, idealnie oddaje skomplikowaną charakterystykę wyzwań, przed jakimi został postawiony personel poszczególnych operacji. Książka obok stworzenia niejako mapy aktywności w zakresie misji cywilnych poza granicami UE, jest niewątpliwie niezmiernie ważnym głosem w dyskusji nad ich skutecznością oraz przyszłością tego rodzaju działań.

Pierwszy rozdział porusza problematykę procesu kształtowania się zdolności operacyjnych UE w zakresie wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony. Jego autor – Zbigniew Czachór, przybliżył czytelnikowi historię tworzenia kluczowych podstaw prawnych dla funkcjonowania misji poza granicami UE, o których jest mowa w dalszych rozdziałach publikacji. Jednocześnie wskazał na najważniejsze wyzwania stojące przed UE, w obliczu tzw. Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa, do których zaliczone zostały m.in. proliferacja broni masowego rażenia, rozwój terroryzmu i przestępczości zorganizowanej, ale także kwestie współczesnego cyberterroryzmu coraz częściej zagrażającego rozwiniętym państwom świata czy też bezpieczeństwa energetycznego. Niezmiernie ciekawym elementem rozdziału jest zarysowanie przez autora zdolności operacyjnych UE, w kontekście Traktatu z Lizbony. Przeprowadzona analiza przedstawia w sposób bardzo czytelny drogę ku rozszerzeniu zakresu możliwości oddziaływania UE w sytuacjach kryzysowych, od trak-

¹ B. Przybylska-Maszner, *Wprowadzenie*, w: *Misje cywilne Unii Europejskiej*, red. B. Przybylska-Maszner, Poznań 2010, s. 7.

tatu z Maastricht, aż do dnia dzisiejszego. Autor jednoznacznie podkreśla, wyprowadzając wnioski do swych rozważań, że „jeżeli Unia Europejska dąży do odgrywania samodzielnej roli w skali świata, musi być gotowa do podejmowania operacji o dużym stopniu trudności, wymagających zaangażowania poważnych sił i wiążących się z podwyższonym ryzykiem strat”².

Drugi rozdział publikacji został poświęcony studiom trzech przypadków zastosowania środków unijnych do wspierania procesu budowy państwa prawnego w państwach, które są targane problemami natury wewnętrznej, jak i zewnętrznej. Pierwszy artykuł, którego autorem jest Łukasz Donaj, przybliżył zakres misji EUJUST THEMIS w Gruzji. Na wstępie wskazane zostało tło historyczne przemian demokratycznych w Gruzji, nazwanych „rewolucją róż”, po czym autor odniósł się do najważniejszych podstaw prawnych misji UE oraz zaprezentował cele i strukturę misji EUJUST THEMIS. Z racji, że misja została zakończona, autor mógł dokonać głębokiej analizy podjętych działań, zestawiając ze sobą oczekiwania i realia. Wynikiem jest duża doza krytycyzmu wobec funkcjonowania misji gruzińskiej. Ł. Donaj napisał, iż „biorąc pod uwagę fakt, że UE stara się być liczącym aktorem stosunków międzynarodowych, nie może sobie pozwalać li tylko na «półśrodki», jak EUJUST THEMIS”³. Drugim artykułem, zawartym w rozdziale poświęconym misjom UE dotyczącym kwestii państwa prawnego, jest analiza pt. *EUJUST LEX – zintegrowana misja Unii Europejskiej w Iraku dotycząca państwa prawnego*. Jego autorka, Magdalena Lorenc, bardzo szeroko omówiła praktykę funkcjonowania misji irackiej UE. Cennym elementem analizy było wprowadzenie m.in. bardzo przejrzystego schematu organizacyjnego oraz odwołanie się do opinii formułowanych przez pierwszego szefa misji EUJUST LEX Stephena White, pomocnych w ocenie zaangażowania UE w Iraku. Trzeci z autorów drugiego rozdziału książki, Tomasz Brańka, skupił swe rozważania na misji EULEX w Kosowie, dotykając w ten sposób kwestii jednego z najbardziej newralgicznych punktów zapalnych na kontynencie europejskim. Należy podkreślić fakt, że autor omawiając funkcjonowanie i strukturę EULEX, nie obawiał się zaprezentować także wątpliwości, jakie niesie ze sobą samo funkcjonowanie Kosowa w formie niepodległego państwa, nie tylko dla samego bezpieczeństwa wewnętrznego Kosowa, ale i reszty społeczności międzynarodowej. Autor z dużą dozą ostrożności i krytycyzmu podszedł także do ferowania oceny skuteczności działań UE w ramach EULEX Kosowo. Szczególnie, że jak podkreślił „nie jest możliwym pełna ocena efektywności i działań misji ze względu na fakt, iż misja ta nie została jeszcze zakończona”⁴.

Rozdział trzeci książki został zbudowany w oparciu o studia przypadków opisujących misje obserwacyjne Unii Europejskiej w wybranych, zapalnych rejonach na świecie. W tym przypadku, dzięki umiejętnie prezentowanej bezstronności w konkretnych sporach UE może wychodzić z pozycji rozjemcy dla zwaśnionych stron konfliktów. Pierwszy artykuł rozdziału, napisany przez Łukasza Donaja, odniósł się do jakże ważnej dla całej szeroko pojmowanej polityki wschodniej UE, kwestii wojny w Gruzji z 2008 r. Autor obok zarysowania tła konfliktu w Osetii Południowej i Abchazji, czytelnie opisał strukturę i organizację misji obserwacyjnej UE. Jednak wydaje się, że najistotniejsze było zaprezentowanie trudnych i skomplikowanych warunków wykonywania działań w ramach EUMM w Gruzji, szczególnie w kontekście spornej kwestii uznania przez Federację Rosyjską niepodległości Osetii Południowej i Abchazji. Ciekawym zabiegiem autora było także wprowadzenie na końcu artykułu załącznika, w którym zawarte zostało kalendarium najważniejszych wydarzeń konfliktu gruzińsko-rosyjskiego. Drugą misją obserwacyjną UE, omawianą w rozdziale są działania podjęte na rzecz zapewnienia spokoju w indonezyjskiej prowincji Aceh. Autor, Przemysław Osiewicz, przedstawił więc zarys proble-

² Z. Czachór, *Proces kształtowania zdolności operacyjnych Unii Europejskiej w obszarze Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony*, w: Ibidem, s. 28.

³ Ł. Donaj, *Rządy Prawa i EUJUST THEMIS pośród gruzińskich róż*, w: Ibidem, s. 41.

⁴ T. Brańka, *EULEX Kosowo – największa misja cywilna*, w: Ibidem, s. 80.

matyki konfliktu w Aceh i okoliczności, w jakich UE zdecydowała się podjąć działania w tym odległym od Europy zakątku świata. Autor podkreślił, że „misja obserwacyjna w Aceh stała się jednym z elementów zacieśniania współpracy pomiędzy Unią Europejską a Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej”⁵. Wykazując, że nawet zwyczajowa aktywność w zakresie misji obserwacyjnych może stać się przyczynkiem do rozbudowy pozycji zjednoczonej Europy w różnych regionach świata, nawet tych, w których dotychczas nie prowadzone były na tak szeroką skalę działania UE. Jednocześnie autor zauważa, że misja w Aceh zakończyła się sukcesem i stanowi udany przykład misji cywilnej. W przeciwieństwie do sukcesu w Aceh, ostatni artykuł zamieszczony w omawianym rozdziale, poruszył bolesną kwestię aktywności unijnej w regionie Zachodnich Bałkanów. Jego autor, Witold Ostant, odniósł się do problemu rozpadu Jugosławii i wynikłych z tego faktu konfliktów zbrojnych, wprowadzając na ich tle opis prób działań podejmowanych w ramach misji ECMM i EUMM. Ważnym zabiegiem było przedstawienie, wraz z rozwojem wydarzeń w spornym regionie Bałkanów, transformacji samej integrującej się Europy. Czytelnik może także zaznajomić się z konstrukcją misji obserwacyjnej korzystając z załączonych do artykułu schematów organizacyjnych. Jako dobrą naukę dla przyszłych misji UE na świecie, należy rozważyć ocenę autora, który stwierdził, że „analizując słabości i silne cechy ECMM należy zwrócić uwagę, iż połączenie cech dyplomatycznej misji z elastycznością quasi wojskowej organizacji miało tyle samo zalet co wad. Misja pomimo swych zalet, nie wpłynęła znacząco na zbudowanie trwałego pokoju, zabrakło sił, środków i woli politycznej oraz realnej siły zbrojnej, które w swej gestii WE, a następnie UE nie posiadały”⁶.

Rozdział czwarty publikacji został poświęcony misjom UE służącym reformom sektora bezpieczeństwa w wybranych państwach świata. Beata Przybylska-Maszner przybliżyła w swym artykule misję EUSEC, w Demokratycznej Republice Kongo, podkreślając, iż „wysiłki państw członkowskich zaangażowanych w misję w oparciu o zasoby UE, mogą przyczynić się nie tylko do poprawy sytuacji w DRK, ale mieć wpływ na umocnienie stabilności w regionie Wielkich Jezior Afrykańskich”⁷. W sposób bardzo interesujący dla czytelnika autorka zaprezentowała etapy misji, umieszczając w swym artykule zbudowaną przez siebie tabelę prezentującą podstawy prawne misji, ich czas obowiązywania, a także dokonując streszczenia najważniejszych zadań umieszczonych w mandacie misji. Podobnie, również w postaci tabeli, zostały zaprezentowane kompetencje w zakresie kontroli politycznej i kierownictwa strategicznego EUSEC Congo, co ułatwia zrozumienie skomplikowanych relacji występujących pomiędzy różnymi centrami decyzyjnymi odpowiadającymi za funkcjonowanie całej misji. Drugi artykuł zamieszczony w omawianym rozdziale pracy, autorstwa Michała Łuszczuka, poświęcony został może mniej znanej niż ta w Kongo, misji UE w Republice Gwinei Bissau. Prowadzone tam działania również skupiły się na reformie sektora bezpieczeństwa tego afrykańskiego państwa. Autor zaprezentował całą strukturę misji. Wyprowadzając zaś wstępne wnioski, bowiem operacja nie została zakończona, ocenił wielce krytycznie jej dotychczasowe funkcjonowanie. Czytelnie wypunktowane zostały słabe strony działań podjętych w Republice Gwinei Bissau. Pojawiło się stwierdzenie, że „ambitne plany były więc chyba bardziej wyrazem dobrych chęci UE niż realnej oceny jej możliwości i obiektywnych uwarunkowań”⁸.

⁵ P. Osiewicz, *Misja obserwacyjna Unii Europejskiej w Aceh (AMM Aceh, Indonezja) jako przykład współpracy z państwami ASEAN*, w: Ibidem, s. 114.

⁶ W. Ostant, *ECMM/EUMM Zachodnie Balkany – sukces czy porażka Unii Europejskiej?*, w: Ibidem, s. 143.

⁷ B. Przybylska-Maszner, *Misja doradcza i pomocowa Unii Europejskiej w zakresie reform sektora bezpieczeństwa Demokratycznej Republiki Kongo EUSEC RD Congo – uwarunkowania, struktura, efekty*, w: Ibidem, s. 147.

⁸ M. Łuszczuk, *Misja Unii Europejskiej wspierająca reformę sektora bezpieczeństwa w Republice Gwinei Bissau*, w: Ibidem, s. 182.

W rozdziale piątym znalazły się artykuły poświęcone misjom UE mającym na celu wspieranie kontroli granicznej w wybranych miejscach na świecie, jako elementu zapewniającego zwiększenie bezpieczeństwa w skali regionu, jak i globu. Jarosław Jańczak poruszył problem misji wspierającej UE dla punktu granicznego w Rafah. Autor wskazał na pozytywny wydzźwięk obecności UE, jako struktury postrzeganej przede wszystkim przez Palestyńczyków za neutralną, w procesie pokojowym na Bliskim Wschodzie. Ważne było także wskazanie, obok struktury i sposobu funkcjonowania misji, na skomplikowaną sytuację w rejonie działania, która niejako determinowała skuteczność wszelkich starań podejmowanych przez przedstawicieli UE w Rafah. Zdaniem autora, misja „mogła wspierać określone działania, lecz nie mogła ich zastępować”⁹. Janusz Solak, autor drugiego artykułu zawartego w omawianym rozdziale, odniósł się do unijnej misji wspomagającej działania na rzecz polepszenia kontroli granicznej na styku Mołdawii i Ukrainy. Odnosząc się do działań UE, autor zaprezentował przy tym skomplikowaną sytuację w rejonie, gdzie krzyżują się interesy nie tylko Mołdawii i Ukrainy, ale również *quasi* państwa, jakim jest Naddniestrze. Zabezpieczenie tego regionu w Europie jest nader ważne dla UE, gdyż obecnie bardzo aktywne są tam grupy przestępcze oraz przemytnicze, oddziałujące niemalże na cały kontynent w zakresie m.in. kontrabandy czy też handlu bronią. Dlatego, jak napisał autor, „wspólnym zadaniem EUBAM i partnerskich służb mołdawskich i ukraińskich jest stworzenie systemu granicznej i celnej kontroli i ochrony granic, która odpowiadałaby europejskim standardom i zaspokajała prawne potrzeby obywateli każdego kraju”¹⁰.

Rozdział szósty w publikacji został oparty na artykułach zawierających opis misji policyjnych UE na terytorium państw znajdujących się w Europie. Anna Potyrała zajęła się kwestią misji policyjnej UE w Bośni i Hercegowinie, która była pierwszą misją tego rodzaju oraz jako pierwsza odnosiła się do działań w ramach Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Autorka zaprezentowała funkcjonowanie misji, która była przedsięwzięciem wielce skomplikowanym, m.in. z racji multinarodowego personelu misji, składającego się z przedstawicieli państw członkowskich UE i państw trzecich, które chciały włączyć się w działania unijne. Jednocześnie same warunki polityczne w Bośni i Hercegowinie, co też czytelnie zostało zaprezentowane w artykule, wymagały od planujących przedsięwzięcia dużego obeznania oraz jasnego formułowania celów stawianych misji UE. Dokonując podsumowania autorka wskazała, że „najistotniejsze dla przyszłości misji policyjnych Unii Europejskiej, w tym dla Misji policyjnej Unii Europejskiej w Bośni i Hercegowinie jest, aby aktywność personelu odzwierciedlała standardy europejskie, nie zaś zasady przyjmowane przez poszczególne państwa członkowskie”¹¹. Drugi artykuł, pochodzący z omawianego rozdziału został poświęcony zagadnieniu misji UE, o nazwie kodo-wej PROXIMA, która obejmowała obszarem swego działania terytorium Macedonii. Autorki, Monika Izydorzycyk i Kornela Oblńska, zaprezentowały czytelnikowi rys sytuacji prowadzącej do uruchomienia operacji UE, a następnie dokonały czytelnej prezentacji struktury oraz sposobu funkcjonowania misji w Macedonii. Interesujące i motywujące do dalszej dyskusji w tym zakresie jest stanowisko autorek wobec zbytnej pobłażliwości UE wobec ludności albańskiej. Rozdział zamyka artykuł Beaty Przybylskiej-Maszner poświęcony także zagadnieniu obecności misji UE w Macedonii. Autorka przedstawiła w nim zagadnienia funkcjonowania niejako kolejnego etapu działań unijnych w tym państwie, w postaci EUPAT, a więc policyjnego zespołu doradczego w Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii. Bardzo ciekawe jest zestawienie w ramach jednego wykresu czasookresu funkcjonowania misji i operacji UE w Macedonii, z jednoczesnym wskazaniem na ich kosztą oraz szacunkową liczbę personelu zaangażowanego

⁹ J. Jańczak, *Misja wspierająca UE dla punktu granicznego Rafah (EUBAM Rafah) – tworzenie podstaw zaufania granicznego w warunkach długotrwałego konfliktu*, w: Ibidem, s. 194.

¹⁰ J. Solak, *Graniczna Misja Wspomagająca Unii Europejskiej w Mołdawii i na Ukrainie (EUBAM Moldova/Ukraina)*, w: Ibidem, s. 200.

¹¹ A. Potyrała, *Misja policyjna EUPM w Bośni i Hercegowinie*, w: Ibidem, s. 227.

w działania. Wprowadzenie natomiast na końcu artykułu, w formie załącznika kalendarium wydarzeń w Macedonii, w latach 2001–2008, niezwykle ułatwia zobrazowanie tła działań nie tylko w ramach EUPAT. Odnosząc się do wniosków prezentowanych przez autorkę artykułu, należy podkreślić problem wczesnego i adekwatnego do potrzeb angażowania się struktur międzynarodowych w rejonach występowania napięć np. na płaszczyźnie etnicznej. Autorka wskazuje, że „zaangażowanie Unii na tym terenie przyczyniło się w dużej mierze do przywrócenia stabilności na tym obszarze, co doprowadziło ją [Macedonię –J.R.] do chwili, w której coraz bardziej realne są szanse na jej członkostwo w Unii”¹².

Ostatni, siódmy, rozdział publikacji w całości został poświęcony także misjom policyjnym UE, jednakże prowadzonym w Azji oraz Afryce. Wojciech Nowiak odniósł się w swym artykule do kwestii funkcjonowania unijnej misji policyjnej na Terytoriach Palestyńskich. Autor stwierdził, że „patrząc na rolę Europy należy zauważyć, iż Unia jest jednym z głównych donatorów Procesu Pokojowego, wspierającym możliwość funkcjonowania Autonomii oraz głównym partnerem handlowym Izraela, co skłania do szerszego zaangażowania na rzecz rozwoju i stabilizacji regionu”¹³. Stąd też, tak cenna jest analiza kreacji i samego funkcjonowania EUPOL COPPS w Autonomii Palestyńskiej. W oparciu o nią można zaobserwować niejako wprowadzenie nowych wymiarów pomocy dla społeczeństwa palestyńskiego, przy jednoczesnym zachowaniu największego atutu UE w kontekście Bliskiego Wschodu, jakim jest postrzeganie przez zwaśnione strony Unii w sposób neutralny. Drugi z artykułów został oparty o obserwację działań misji policyjnej EUPOL w Afganistanie. Autor, Michał M. Kosman, skupił się na zagadnieniu być może obecnie mniej medialnym od działań w ramach ISAF, ale o wielkiej wadze dla budowy państwowości w Afganistanie. EUPOL Afganistan dotyka jednego z najsłabszych ogniw struktur bezpieczeństwa, w postaci formowania i szkolenia afgańskiej policji. Autor z dużą dozą ostrożności i bardzo krytycznie podszedł do przyszłości działań stabilizacyjnych, dostrzegając przy tym istnienie pozytywnych cech obecności UE w Afganistanie. Autorem kolejnych dwóch artykułów, zamieszczonych w siódmym rozdziale publikacji, jest Adam Jaskulski, który poruszył problem misji policyjnych UE prowadzonych w całej Demokratycznej Republice Kongo oraz w jego stolicy Kinszasie. Prezentując ogólny rys sytuacji w konfliktogennym środowisku funkcjonującym w DR Kongo oraz odnosząc się do kształtu i formy działań podejmowanych tam przez przedstawicieli unijnych misji, autor podkreślił m.in. bardzo ważny mankament związany z ograniczonym kontyngentem personelu z UE i państw trzecich zaangażowanych w misje. Kluczowe, chociażby dla wizji przyszłych, podobnych działań UE, jest także zaobserwowane przez autora obniżenie efektywności w związku z różnymi sporami występującymi wewnątrz samej Unii wobec planowanej misji policyjnej EUPOL Kinszasa.

Publikację *Misje cywilne Unii Europejskiej* pod red. Beaty Przybylskiej-Maszner należy ocenić bardzo wysoko, gdyż stanowi ona niezmiernie ważne na polskim rynku wydawniczym kompendium wiedzy o tego rodzaju aktywności UE na arenie międzynarodowej. Układ książki oraz pewna standaryzacja, m.in. w każdorazowym opisie struktury oraz mandatu poszczególnej misji, daje czytelnikowi możliwość porównywania ze sobą konkretnych przypadków. Jednocześnie prezentowane przez autorów różne stanowiska w zakresie poruszanej problematyki, zapewniają krytyczną, a więc ukazującą zarówno sukcesy, jak i porażki, wizję unijnej aktywności w ramach misji cywilnych. Dlatego też omawiana publikacja staje się ważnym głosem w dyskusji nad potrzebą oddziaływania UE w sytuacjach kryzysowych poza granicami państw-członków. Należy także zwrócić uwagę na nasycenie publikacji ułatwiającymi zaznajomienie się

¹² B. Przybylska-Maszner, *EUPAT – policyjny zespół doradczy w Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii*, w: *Ibidem*, s. 254.

¹³ W. Nowiak, *EUPOL COPPS – Misja Policyjna Unii Europejskiej na Terytoriach Palestyńskich – kreatywnym zaangażowaniem UE w procesie budowy zrębów instytucjonalno-prawnych przyszłego państwa palestyńskiego*, w: *Ibidem*, s. 260.

z treścią tabelami czy też innymi zestawieniami graficznymi. Każdy kto jest zainteresowany nie tylko problematyką integracji europejskiej czy też stosunkami międzynarodowymi, ale przede wszystkim problemami współczesnego świata powinien zapoznać się z zawartością *Misji cywilnych Unii Europejskiej*.

JACEK RAUBO

Beata Przybylska-Maszner, Anna Potyrała, *Leksykon integracji europejskiej w obszarze Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa i Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2009, ss. 312.

Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa oraz Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony mają kluczowe znaczenie dla Unii Europejskiej, która aspiruje do odgrywania znaczącej roli w stosunkach międzynarodowych. Aktor o zasięgu globalnym musi dysponować instrumentami realizacji własnej polityki i to nie tylko w aspekcie gospodarczym. Promocja stabilności oraz działania na rzecz jej utrzymywania, możliwość skutecznego zmierzenia się z problemami globalnymi, takimi jak: terroryzm, ochrona środowiska, walka z przestępczością międzynarodową, nielegalną imigracją i handlem narkotykami, to tylko niektóre działania, do których zdolna musi być Unia Europejska. Wiele z nich obejmuje kompetencje państw członkowskich, co nie sprzyja skutecznej realizacji tych ambitnych zadań. Nieudana ratyfikacja Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy, zwłaszcza przez Francję, uznana została za sprzeciw wobec głębszej integracji, która wykraczając poza sprawy gospodarcze, oznaczała przejmowanie przez Unię Europejską kolejnych kompetencji państw członkowskich.

Odpowiedzią na potrzeby reformy stał się Traktat lizboński, który wprowadził istotne, choć nie tak odważne zmiany. Utworzono stanowisko Wysokiego Przedstawiciela Unii ds. Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa, którego kompetencje obejmują zadania realizowane przez Wysokiego Przedstawiciela ds. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa oraz Komisarza ds. Zewnętrznych Unii. Formalnie reprezentuje on Unię Europejską na zewnątrz i będzie koordynował jej politykę zagraniczną, jednak fiasko Traktatu Konstytucyjnego zaważyło na unikaniu nazwy Minister Spraw Zagranicznych, co nadmiernie wskazywało na przejmowanie funkcji państwa. Należy również dodać, że Wysoki Przedstawiciel działać może jedynie w oparciu o decyzję podjętą przez wszystkie państwa członkowskie.

Kolejną nowością jest powołanie Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, która będzie korpusem dyplomatycznym Unii Europejskiej. Współdziałając ze służbami dyplomatycznymi państw członkowskich, pod kierownictwem Wysokiego Przedstawiciela, pozwoli to stworzyć silną reprezentację zewnętrzną, która mówiąc jednym głosem w pełni odda aspiracje Unii Europejskiej. Dyskusja dotycząca udziału Polaków w tej służbie wskazuje na żywe zainteresowanie tą tematyką. Opracowany przez Polski Instytut Spraw Międzynarodowych raport wskazuje, że na 1701 osób zatrudnionych w unijnej dyplomacji, rażąco niska jest liczba przedstawicieli nowych państw członkowskich, w przypadku Polaków wynosi ona zaledwie 36¹. Jednak oczeki-

---

¹ R. Formuszewicz, J. Kumoch, *Analiza obsady stanowisk szefów delegatur Unii Europejskiej w przededniu powołania Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych*, Warszawa 2010, s. 9, http://www.pism.pl/zalaczniki/PISM_Raport_ESDZ.pdf, wyświetlono 4 października 2010.

wania rządu są większe w odniesieniu do przyszłych nominacji. Te zmiany wskazują, że wreszcie Unia Europejska będzie mogła wykorzystać wszystkie możliwości, jakie daje Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa.

Zagadnienia te stały się tematem kolejnej, drugiej już publikacji Beaty Przybylskiej-Maszner i Anny Potyrały z cyklu „Leksykon integracji europejskiej”. Tym razem dotyczy ona Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa i Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. To pierwsze tego typu opracowanie, które w sposób szczegółowy i kompleksowy przedstawia zadania, kompetencje, instytucje, programy i działania w obu wymienionych obszarach. Warto podkreślić aktualność publikacji, która uwzględniła najnowsze rozwiązania w obszarze polityki UE wobec państw trzecich. Uzasadnionym posunięciem była rezygnacja z haseł dotyczących podstaw integracji europejskiej, co pozwoliło na dokładniejsze omówienie zagadnień koncentrujących się wokół tematu publikacji. Czytelny układ haseł w porządku alfabetycznym ułatwia odnalezienie poszukiwanego terminu, a odsyłacze pozwalają poszerzyć wiedzę o niezbędne informacje związane z wyjaśnianym zagadnieniem. Interesującym pomysłem jest umieszczenie w pracy zestawienia wybranych spraw² skierowanych do Sądu Pierwszej Instancji i Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w obszarze Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa – walka z terroryzmem oraz opracowanego przez autorki wykazu specjalnych przedstawicieli Unii Europejskiej z uwzględnieniem zakresu ich zaangażowania.

Ta cenna pozycja uzupełnia obecne od dwóch lat na rynku opracowanie *Leksykon integracji europejskiej w obszarze Sprawiedliwość, Wolność, Bezpieczeństwo*. Jednocześnie autorki zakończyły już pracę nad trzecią książką z tego cyklu, która dotyczyć będzie stosunków Unii Europejskiej z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi. Nie sposób wyobrazić sobie zapoznania się z tematyką dotyczącą działalności Unii Europejskiej bez sięgnięcia po te publikacje.

MARCIN PIECHOCKI

Poznań

Aleksandra Kruk, *Hans-Dietrich Genscher w polityce wewnętrznej i zagranicznej RFN w latach 1969–1992*, Wydawnictwo UNIKAT 2, Katowice 2010, ss. 201.

Hans-Dietrich Genscher to postać bez wątpienia niezwykła, znana tak w Republice Federalnej Niemiec, jak i poza jej granicami. Urodzony w roku 1927 niemiecki polityk zasiadał w latach 1965–1998 w Bundestagu. W latach 1969–1974 był ministrem spraw wewnętrznych w rządzie Willego Brandta, a od 1974 do 1992 roku pełnił funkcję ministra spraw zagranicznych. Jego osiemnastoletnie kierowanie Urzędem Spraw Zagranicznych podporządkowane było idei kontynuacji. Pragnął on, by RFN była postrzegana jako państwo demokratyczne. Swymi działaniami nie tylko nadał ton tak wewnętrznej, jak i zagranicznej polityce RFN, ale sprawił, że w świecie polityki i dziennikarstwa zafunkcjonował termin *genscheryzm*.

Celem, jaki sama autorka zawarła we Wstępie pracy, stało się udowodnienie, iż H.-D. Genscher odegrał, zwłaszcza w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku, czołową rolę na międzynarodowej scenie politycznej. Celowym, zdaniem dr Aleksandry Kruk, stało się zadanie pytania, na ile o skuteczności jego działań decydowały jego własne cechy osobowości, a na ile siła przebicia RFN na arenie międzynarodowej.

---

² Tezy opinii i orzeczeń.

Praca składa się z czterech podporządkowanych podziałowi chronologicznemu rozdziałów, z których pierwszy obejmuje okres od narodzin H.-D. Genschera do początków jego działalności w Bundestagu. Autorka ukazuje proces jego „dojrzwiania do polityki”, wiele uwagi poświęcając osobom i wydarzeniom, które go ukształtowały, wskazując m.in. na relacje z rodzicami – Hilde Kreime i Kurtem, a także dziadkami. Opisuje doświadczenie wojny i służbę w Wehrmachcie, a następnie powrót do domu i ucieczkę z NRD. Kolejnym istotnym wydarzeniem staje się wstąpienie H.-D. Genschera do Wolnej Partii Demokratycznej (niem. *Freie Deutsche Partei* – FDP) oraz poznanie przez niego podczas kampanii wyborczej do Bundestagu w 1953 roku Thomasa Dehlera, który stał się jego „politycznym mentorem”. Czytelnicy zapoznają się następnie z szeregiem zdarzeń (objęcie funkcji asystenta naukowego frakcji FDP, współtworzenie programu berlińskiego, zatrudnienie na stanowisku dyrektora frakcji FDP, a wreszcie dyrektora generalnego FDP), które doprowadziły do dokonania przez H.-D. Genschera wyboru między polityką a karierą urzędniczą na rzecz tej pierwszej, co oznaczało start w wyborach do Bundestagu 19 września 1965 roku i uzyskanie w nich mandatu. Ostatni fragment tego rozdziału poświęcony jest właśnie działalności poselskiej.

Rozdział drugi koncentruje się na roli H.-D. Genschera w polityce wewnętrznej RFN. Zostaje w nim przedstawiony jako minister spraw wewnętrznych i przewodniczący FDP. Wyjaśniony zostaje zakres jego kompetencji, a istotny staje się kontekst nasilenia działalności terrorystycznej i zamachu podczas olimpiady w Monachium 5 września 1972 roku, w związku z którymi, choć nie odpowiadał formalnie za bezpieczeństwo, polityk z Halle był gotowy złożyć dymisję. Nie została ona przyjęta.

Ważnym aspektem działalności ministra spraw wewnętrznych było uczestnictwo w normalizacji stosunków z państwami Europy Wschodniej, a zwłaszcza dążenie do poprawy relacji z ZSRR, NRD i PRL. W omawianym okresie doszło m.in. do podpisania układu o wzajemnych stosunkach między ZSSR a RFN (12 sierpnia 1971 roku) czy podobnego z PRL (7 grudnia 1970 r.). W ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych dokonano reformy administracji publicznej. Akcentowano także kwestię ochrony środowiska, powołując m.in. Federalny Urząd Ochrony Środowiska z siedzibą w Berlinie.

W dalszej kolejności, omówione zostało sprawowanie przez ministra i wicekanclerza przewodnictwa w FDP. W odniesieniu do tej partii zaczęto w latach siedemdziesiątych XX wieku używać terminu *genscheryzm*. Określano ją także często jako „przedsiębiorstwo jednego człowieka”. Działalność jej przewodniczącego przedstawiona zostaje przez pryzmat następujących po sobie wyborów, zjazdów, nowych programów. Ukazane zostały jego zmagania o pozycję i autorytet, wskazano także na jego rolę w procesie jednoczenia partii liberalnej.

W rozdziale trzecim omówiona zostaje rola, jaką H.-D. Genscher odegrał w polityce zagranicznej RFN. Oddzielne podrozdziały poświęcone zostały najważniejszym elementom tejże: polityce wschodniej (wobec Polski, Czechosłowacji, Węgier, Rumunii, Bułgarii, Albanii), następnie bezpieczeństwu i działalności na rzecz rozbrojenia, zjednoczeniu Niemiec, udziałowi w budowie jedności europejskiej, a także relacjom Północ–Południe. Autorka podkreśliła, że już w momencie obejmowania urzędu przez nowego ministra, bilans osiągnięć w niemieckiej polityce wschodniej był korzystny. Postępowało odprężenie, zawarte zostały układy z PRL, Czechosłowacją, NRD, ZSRR. Już w trakcie jego urzędowania, doszło do intensyfikacji kontaktów z ZSRR, zwieńczonej parafowaniem 13 września 1990 roku „układu o dobrym sąsiedztwie, partnerstwie i współpracy”. Minister uczestniczył także w takich wydarzeniach, jak końcowe spotkanie Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie czy Światowy Szczyt Ekonomistów w Davos. Propagował hasła kooperacji, opowiadając się m.in. za układami SALT I i SALT II oraz za kontynuacją procesu rozbrojenia. Poparł zawarte 25 czerwca 1988 r. porozumienie między państwami EWG i RWPG o zainicjowaniu oficjalnych relacji. Akcentował znaczenie „Karty Paryskiej”, uznając zawarte w niej postanowienia za czynnik istotny dla uwidocznienia „nowego początku” w historii Europy. Jego politycznym celem stało się przewyżc-

żenie podziału Niemiec, a postulat zjednoczenia obecny był w każdym zakresie jego aktywności politycznej. W związku z samym procesem zjednoczeniowym, należy wspomnieć, iż sam H.-D. Genscher dobierał skład delegacji niemieckiej do rokowań 2+4. Podkreślał udział obywateli NRD w uzyskiwaniu jedności i był chwalony za sam sposób prowadzenia rozmów. Istotnym elementem jego koncepcji politycznej stało się, zwłaszcza po 1974 roku, poparcie dla integracji europejskiej. Optował za „Europą obywateli”, „Europą federalną” oraz „Europą solidarności”. W 1990 roku podkreślał, że jest zwolennikiem budowania unii politycznej i gospodarczo-walutowej. Wskazywał także w późniejszym okresie na korzyści z poszerzenia Unii. Działalność ministra spraw zagranicznych przyniosła mu jednak również określenie „urzędnik Trzeciego Świata”.

Rozdział czwarty stanowi swoistą klamrę. Zostają w nim odtworzone przyczyny dymisji H.-D. Genschera wraz z jego argumentacją. Autorka przywołuje w tym celu zarówno materiały archiwalne, jak i pamiętniki samego polityka. Nie brakuje fragmentu obrazującego krytykę działań ministra spraw zagranicznych po zjednoczeniu Niemiec, szczególnie w odniesieniu do Iraku i byłej Jugosławii, co także stanowiło motyw dymisji. Rozdział zamyka prezentacja międzynarodowych ocen H.-D. Genschera, zarówno politologów (np. Bogdan Koszel, Arnulf Baring, Emil J. Kirchner, Timothy Garton Ash), polityków (m.in. Richard von Weizsäcker, Klaus Kinkel, Walter Scheel, Oskar Lafontaine, Roland Dumas, James A. Baker), jak i dziennikarzy (m.in. Thomas Kielinger, Peter Pragal)

Omawiana publikacja, o której wartości stanowi chociażby otrzymanie przez dr Aleksandrę Kruk Nagrody im. Profesora Piotra Dobrowolskiego, stanowi wielowymiarowe, pełne niuansów studium poświęcone człowiekowi, który niewątpliwie odcisnął piętno na polityce niemieckiej, a wraz z odejściem którego mówiono o końcu pewnej epoki w historii RFN. Należy wspomnieć, iż ta stanowiąca podsumowanie studiów doktoranckich autorki książka jest pierwszą w języku polskim monografią poświęconą temu wybitnemu politykowi.

MARTA ZOBENIAK

Poznań

AUTORZY ARTYKUŁÓW

Prof. dr hab. Janusz Ruszkowski, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin

Prof. dr hab. Mieczysław Stolarczyk, Uniwersytet Śląski, Katowice

Prof. ndzw. dr hab. Jadwiga Kiwerska, Instytut Zachodni, Poznań

Prof. dr hab. Jerzy Babiak, UAM, Poznań

Dr Renata Podgórzkańska, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin

Dr Tomasz Kubin, Uniwersytet Śląski, Katowice

Dr Marek Rewizorski, Politechnika Koszalińska, Koszalin

Dr Beata Przybylska Maszer, UAM, Poznań

Dr Łukasz Donaj, UAM, Poznań

Prof. dr hab. Zbigniew Czachór, UAM, Poznań

Dr Miron Łakomy, Uniwersytet Śląski, Katowice

Dr Przemysław Osiewicz, UAM, Poznań

Dr Marek Kaźmierczak, UAM, Poznań

Dr Janusz Solak, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa

Dr Izabela Janicka, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Pile

Dr Małgorzata Kubicka, Uniwersytet Śląski, Katowice

Mgr Adam Jaskulski, UAM, Poznań

Mgr Kornelia Oblińska, Warszawa

Mgr Liliana Gmerek, UAM, Poznań